

1480. podignuo kapelicu Navještenja Marijina, 1504. popravio mlinove i povisio vodopad, a 1507. sagradio postrojenja za preradu bakra koja su počela raditi 1511.

Zemljoposjedi dubrovačke vlastele i pučana spominju se uz obale Rijeke u XIII. st., a gradnja na njima od XIV. st. God. 1440. Filip de Diversis piše da se »s obje strane Rijeke pružaju lijepi vinogradi i privatne kuće s vrtovima«. Većina očuvanih ljetnikovaca potječe, međutim, iz XVI. st.; sagrađeni su u gotičko-renesansnom i renesansnom stilu; barokna se stil-ska obilježja pojavljuju na onim ljetnikovcima koji su obnovljeni nakon potresa 1667. kao i na malobrojnim ljetnikovcima koji su u XVIII. st. iznove građeni. O nekadašnjoj gustoći ladanjske gradnje svjedoče mnogi još vidljivi tragovi; od 20-ak očuvanih ljetnikovaca samo njih nekoliko čini ladanjske cjeline koje se sastoje od zgrada i vrtova. Na *Batahovini* je ljetnikovac Bunić-Kabužić s gotičkim pročeljem i renesansnim trijemom (poč. XVI. st.) te kapelicom koju 1538. gradi P. Andrijić. Do njega je ljetnikovac Stay rastvoren velikim prozorima obliha lukova (druga pol. XVI. st.). U Sustjepanu je jedna od najstarijih očuvanih ladanjskih kuća, tzv. Kusinovo (sred. XV. st.). U Čajkovićima je ljetnikovac Bozdari-Kaboga; njegovo pročelje i bogato ukrašena dvorana (kamena plastika, štukodekoracija, oslik), te nimfej u vrtu djelo su venec. graditelja i kipara M. Gropellija (poč. XVIII. st.). Između Čajkovića i Komolca bio je nekad ljetnikovac dubrovačkih nadbiskupa i Gundulićev ljetnikovac (građen oko 1473) od kojega su ostali samo temelji terase. Najveći je u Rijeci Sorkochevićev ljetnikovac, koji pokazuje više faza gradnje (XVI–XVIII. st.) i neke osobitosti: galeriju oslikanu mitološkim prizorima i kupaonicu (kraj XVII. st.), te stubište uz koje su nekad pristajali čamci (XVIII. st.). U Komolcu su ljetnikovci Gundulića, Kaboge, Getaldića i Sorkochevića. Kraj Rožata je ljetnikovac Rastić s trijemom uz ladanjsku kuću i s trodijelnim vrtom (poč. XVI., sred. XVI., kraj XVII. st.). Krajem XVIII. i poč. XIX. st. vlasnik je Džono Rastić, po kojemu se ljetnikovac naziva Džonovina. Na sjev. je obali i Crijevićev ljetnikovac, važniji zbog vrta (XVI. st.), nego zbog ladanjske kuće (XVIII. st.). U Obuljenu je ljetnikovac Klementa Gučetića,

koji između 1575–81. pregrađuje stariji ljetnikovac, pa je otuda i supostojanje gotičkoga začelja i renesansnoga pročelja. Vrtovi Gučetićeve i Rastićeve ljetnikovca najbolje su očuvani primjeri renesansnoga vrtovog graditeljstva. Blizu Mokošice je ljetnikovac Zamanjica (kraj XVI. st.), s kapelicom trolisnog pročelja. U Mokošici se uz ljetnikovce Bunića, Zuzorića i Ranjine ističe Gučetić-Đurđević (XVI. st.), u kojemu je 1814. održano posljednje vijećanje dubrovačke vlastele. Kraj Mokošice je Gradićev ljetnikovac (XVI. st.), a na Mirinovu ljetnikovac Bucinjola (XVII. st.).

Većina su ljetnikovaca u Rijeci dubrovačkoj ujedno i najznačajniji primjeri dubrovačke renesansne i barokne ladanjske arhitekture. Suburbanih su obilježja i na najvišoj razini ostvaruju ideal ladanjskoga života pojedinih razdoblja. Mnogobrojnost ljetnikovaca, različitost arhit. tipova i oblika, uređenost vrtova unutar ogradnih zidova i obrađenost površina u neposrednoj blizini ljetnikovaca konstitutivni su element kultivirana krajolika kojemu u okvirima dubrovačkoga područja nije bilo premca.

Ljetnikovci počinju propadati u XIX. st.; gradnjom ceste 1902. prekinuta je njihova veza s morem; trasom Jadranske turističke ceste (1963) neki su odvojeni od svojega prirodnoga zaleđa, a neki i oštećeni. Pejzažne vrijednosti Rijeke dubrovačke i ambijentalne vrijednosti njezinih ljetnikovaca narušene su gradnjom stambenoga naselja Mokošica (započeto 1979), širenjem marine od Komolca prema Čajkovićima, nasipanjem obale u Batahovini, smještanjem industrijske zone u Šumetu, te nadasve nekontroliranom individualnom gradnjom, osobito nakon potresa 1979. — Na području Rijeke dubrovačke koju je srpsko-crnogorska vojska napala 1. X. 1991. i koja je ostala zaposjednuta do 26. V. 1992. najteže su stradala naselja Sustjepan, Čajkovići, Komolac, Mokošica i Osojnik. Od spomenika izvan naselja oštetili su ljetnikovce Kaboga i Stay (Batahovina), Bozdari (Čajkovići), Sorkochević (kraj Komolca), a spalili su Bizzarov ljetnikovac kraj Komolca (Čempresata) i Gradićev ljetnikovac pokraj Mokošice.

LIT.: V. Adamić, Rijeka, Dubrovnik 1904. — F. Jurić, Franjevački samostan u Rijeci dubrovačkoj, Zagreb 1916. — N. Dobrović, Dubrovački dvorci, Beograd 1947. — L. Beritić, Dubrovački graditelj Paskoje Miličević, Split 1948. — I. Zdravković, Dubrovački dvorci,

RIJEKA DUBROVAČKA, ljetnikovac obitelji Kaboga

